

BELGIË: EINDE VAN EEN NIEUW BEGIN

Belgische vrienden vroegen: 'En.., wat denken jullie in Nederland over de verkiezingsuitslag in België?' 'Laat de Belgen het mooi zelf uitzoeken', hoor ik u denken; 'wij hebben hier onze politieke impasse, midden in een crisissituatie zonder weerga'; het volk is redeloos, de regering radeloos, het land reddeloos, zo voelt het.

Alle reden om u mijn antwoord aan de Belgische vrienden voor te leggen: België is geen uitzondering. België is één van de plekken waar een historisch proces aan de actuele politieke oppervlakte komt dat al lang in heel Europa speelt. Kijk verder dan de interne Belgische sores en vergelijk: Tsjechië en Slowakije zijn uiteen gegaan als twee onafhankelijke staten. De spanningen in Italië tussen het noorden en de rest van het land zijn niet van gister. Catalonië, met de hoofdstad Barcelona, is het economische zwaartepunt van Spanje en bijna een zelfstandige staat in de staat. Dan is daar nog het Baskische streven naar onafhankelijkheid. Na het Tito tijdperk hebben de oude etnisch-culturele gemeenschappen op de Balkan zich weer uit elkaar gevochten. En het Verenigd Koninkrijk? Ulster blijft een twistappel; de Schotten staan op hun eigenheid en zelfstandigheid.

Terug naar dichterbij. J.P. Balkenende heeft blijkbaar vlak voor de verkiezingen nog het voorstel gedaan om de provincies Noord en Zuid Holland te laten fuseren. Vele malen interessanter dan de 'zakelijke' motieven voor dit voorstel is de culturele achtergrond en impact, waarvan de bedenker zelf zich waarschijnlijk niet eens bewust is. Bij de formatie van een groot Holland wordt weer in alle scherptediepte op de landkaart het historische en geopolitieke contrast zichtbaar tussen dat deel van Nederland en de overige provincies of regio's, in het bijzonder die beneden de grote rivieren, de Generaliteitslanden tijdens de Hollandse gouden eeuwen. Van de 150 leden van de nieuwe Tweede Kamer komen er slechts twintig uit de drie zuidelijke provincies. Als de beide Hollanden zouden fuseren, zou meer dan de helft van de Kamerleden uit één provincie komen (NRC 14-06-10). De vaak gegeven verklaring voor de massieve verkiezingswinst van Wilders in Limburg is het altijd al levende gevoel van achterstelling door Den Haag in die provincie. Als die verklaring juist is, maakt de keuze voor Wilders de situatie alleen maar erger.

Nederland is één van de plekken waar het historische proces van de Europese eenwording aan de actuele politieke oppervlakte komt. De eenheid van Europa is niet door nationale politici gemaakt en kan evenmin door hen ongedaan worden gemaakt. Europa als eenheid is namelijk geen nieuwe politieke uitvinding, maar de herontdekking van een culturele realiteit van eeuwen vóór de uitvinding van de moderne natiestaten. Als Europa niet fundamenteel een culturele eenheid was zou het politieke en economische project Europa al lang mislukt zijn.

Europa is door de eeuwen heen opgebouwd uit heel diverse groepen, culturen en tradities. Die zijn tot op vandaag naar Europa toe getrokken – letterlijk en figuurlijk – door wat ik zo bondig mogelijk aanduid als de Europese cultuur. Die cultuur is herkenbaar aan een hoge opvatting van de kwaliteit van het bestaan van iedere persoon: geestelijke en fysieke vrijheid op basis van solidariteit, mogelijkheid tot actieve deelname aan de samenleving voor allen zonder uitzondering, bestaanszekerheid en verzorging, in het bijzonder voor de minst bedeelden en meest zorgbehoevenden.

De natuurlijke keerzijde van het Europese eenwordingsproces is het streven naar grotere zelfstandigheid, het zich losmaken van de historische etnisch-culturele gemeenschappen uit de kunstmatige structuren van de 19^e eeuwse natiestaten. Dat geldt voor sterke selfsupporting regio's zoals bijvoorbeeld Vlaanderen, dat geldt niet minder voor economisch zwakke regio's, zoals bijvoorbeeld Wallonië. De Europese eenwording heeft een tweezijdig belang: Europa wint aan economische vitaliteit door culturele diversiteit; de etnisch-culturele gemeenschappen komen tot bloei doordat Europa hun zelfstandigheid mogelijk maakt.

Speerpunt in dit proces zijn de Europese steden en stedelijke regio's. Voorbeelden: Brabant Stad, samenwerkingsverband van vijf Brabantse steden; en over de grenzen van de nationale staten heen de Stedendriehoek Eindhoven, Leuven, Aken. Europa is geen staat of imperium volgens 19^e eeuws model en wordt dat ook nooit; Europa is een flexibel en dynamisch netwerk van stedelijke regio's, naar het model van de vroeg moderne stedelijke verbanden: de Italiaanse stadsrepublieken en de Vlaamse vrije steden, de Hanze steden van Zeeland tot aan de Oostzee kust.

Dit is een lange termijn perspectief, inderdaad; maar fictie? Er is nu al veel meer reëel van in de maak dan we ons dagelijks bewust zijn; België bijvoorbeeld is niet het begin van een einde, maar het einde van een nieuw begin.

18 juni 2010

Frank van Helmond schrijft in De Volkskrant over culturele en ethische onderwerpen.